

ИСТОРИЧЕСКИ ОЧЕРК

В края на деветнадесети век Русе е най-голямото селище в Княжество България с население около 30000 души. Външният му облик е смесица от минало и настояще: все още са запазени части от отбранителните съоръжения на прочутата Русчушка крепост, пристанището е сравнително добре оборудвано, тук е началната гара на първата българска железница (Русе-Варна), в централната част (около пристанището) се издигат няколко представителни сгради с по четири-пет етажа и отпук на юг, запад и изток водят няколко прави улици с европейски къщи, тротоари и паваж.

Градът е не само транспортен център. В него работят около петнадесет консулства на държавите по поречието на Дунав и от района на Балканския полуостров.

Успешно се продължават и развиват културните традиции. Тук са работили и творили почти всички видни български представители на интелигенцията: Иван Вазов, Любен Каравелов, Захари Стоянов, Никола Обретенов и много други. Русенските училища и гимназии дават най-престижно образование, тъй като за преподаватели често пъти са ангажирани светила на науката от известни европейски университети. Няколко печатници осигуряват на русенци десетина ежедневни вестници и стотици книги годишно за цялата страна. Най-новото изкуство - киното, също за пръв път се появява в Русе. Модата в облеклото, външния вид и обноските са русенски монопол за всички българи, дори за столичаните, чак до края на века.

Но в тези години Русе е преди всичко бързо развиващ се индустриален център. След първата железопътна работилница (1866 г.), кораборемонтната работилница, валцовите мелници на Папа Маноли и капитан Яни и няколко тухларници започва изграждането на съвременни индустриални предприятия. Възниква нова професия - индустриален работник и такива работници до края на века в Русе са вече над 1000 души.

Промислеността и нейното развитие са неделими от финансовите средства. Това обяснява изобилието от кредитни учреждения и застрахователни дружества - Първа българска частна банка „Гирдал“, Българска търговска банка, Първа търговска камара, Първо застрахователно дружество „България“.

Всичко това неудържимо води към модернизирването на града. Първият градоустройствен план правят руските военни инженери

веднага след освобождението на Русе от турско робство. Малко по-късно общината финансира разработването на общ градостроителен план. Заможните граждани бързат да закупят парцели и върху тях изграждат сгради, които са точни или приблизителни копия на здания от Виена и Будапеща. Интензивното строителство се подхранва с някои местни и повече с вносни материали. Местен е известният русенски камък, но от Франция се доставя паваж, от Румъния - дървен материал, а от Австро-Унгария - желязо, цимент и „мармиски“ керемиди.

Нуждата от строителни материали извива заживот едно предприятие, което в 1893 г. получава името „Труд“. Това име се съхранява през следващите 100 години. Един такъв дълъг период, естествено, е свързан с големи успехи, провали и криволъчния. За по-детайлното проследяване и анализиране на този вековен период по-нататъшното изложение е направено в няколко раздела. Те включват по няколко години с близък характер на обществените отношения, риста на производството и финансовото състояние. Тяхното разграничаване е условно и съвсем относително. Така или иначе винаги се започва от

ВЪЗНИКВАНЕ И УТВЪРЖДАВАНЕ (1893-1912 г.)

Този почти двадесет годишен период е връзката между 19 и 20 век. Съединението на България е вече факт, но Македония продължава да е под турско владичество и това е главното в общественно-политическия живот на Балканския полуостров. На пръв поглед всичко е на страната на България, тъй като на редица конгреси великите сили отдавна са очертали българските етнически граници върху територията на Мизия, Тракия и Македония. Никоя велика сила обаче не желае такава силна държава. Своите интереси защитават Гърция и Сърбия.

На фона на този нереализиран български идеал булдуват партийни страсти. Попушен е бунтът на русофилски настроените български офицери. На центъра на София е посечен министър-председателят Стефан Стамболов.

Натрупването на капиталите се извършва с пълна сила - къде с честен труд, къде с кражба и тайни махинации. Чуждите инвестиции текат към страната и не малко политици отклоняват значителни части за собствените си джобове.

По това време рамките на стария център вече отесняват за Русе. Градът се разширява на изток. Там, където е било турското гробище се оформя новият му център и до ден днешен той е най-ярко изразеният

градски център в България.

Главната улица „Александровска“ се простира чак до казармите на Петя пехотен полк (сегашната Школа за медицински инструктори). От там нататък са лозя, Вадичката баща, Тракията (сегашният завод за ремонт на локомотиви и железопътни вагони). Още километър по-на изток е Пухлево дере, най-ниската част на терена в този район, която завършва на брега на Дунава с местността „Балтата“. Лекото западно възвишение над „Балтата“ е било обитавано още от праисторическия човек, но археологически разкопки на това място ще се правят доста по-късно. Тук съществува малка примитивна тухларница, собственост на Т. Иванов. Местоположението на това малко предприятие е причина за редица неуспехи. Наводненията от реката често унищожават готовата продукция и правят производството невъзможно. Ето защо австрийската фирма „Макс Елмер и Адолф Кафка“ в периода след 1885 г. избира по-високо място, на югоизток от тухларницата и там създава своя площадка (основната част на тази площадка е в момента част от „Труд“ ООД). Австрийската фирма произвежда мозаечни изделия за архитектурна украса - стълбници, парапети, колони, капители, фонтани, чешми. Циментът и пигментите се съхраняват в помещения, които един век по-късно с известни промени продължават да служат и изпълняват своите функции.

С времето Т. Иванов и русенският филиал на „Макс Елмер и Адолф Кафка“ установяват тесни контакти, а през 1893 г., подпомогнати от банковия капитал, учредяват КОМАНДИТНО ДРУЖЕСТВО „ТРУД“. Дружеството изкупува на път тухларницата на Т. Иванов, а австрийската фирма предоставя своята производствена площадка, сградите и материалите. Постепенно „Макс Елмер и Адолф Кафка“ изгубва интереса си към България и след няколко години се оттегля напълно, като предоставя всичките си активи на дружество „Труд“. За изпълнителен директор е назначен Уско Сартори, дотогавашен директор на филиала на „Макс Елмер и Адолф Кафка“ - по произход италианец.

Изпълнителният директор подготвя програма, която преориентира многопосочната дейност на старите предприятия към съвременно машинно производство на строителни тухли и керемиди тип „мармиски“. За целта е предвидено да се изгради рингова пещ тип „Хофман“ с 45 метров комин (такава пещ наистина е построена и с известни реконструкции просъществува под името „Малкия ринг“ до 1982 г.). Като основен енергиен източник е предвиден парен локомотив „Волф“, а основната мощност за формовка на изделията е шнековата преса „Шликайзен“.